

Doğanın Yapıbozumuna Karşı İyileştirici Güç Olarak Ekolojik Sanat

Ecological Art as Healing Force Against the Deconstruction of Nature

Yıldız ÖZER¹

Öz

İnsan-doğa ilişkisi, tarih boyunca farklı evrelerden geçmiştir. Başlangıçta, insanlar doğanın kaynaklarını kullanmış ve onu koruyucu bir şekilde işleyerek benimsemiştir. Ancak, insan merkezilik, Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi ile birlikte, insan-doğa ilişkisi kökten değişime uğramış "zamanla doğa bir sömürü nesnesi olarak görülmeye başlanmıştır". Bu gelişmeler, doğanın kirlenmesine ve ekolojik yapısının bozulmasına neden olmuştur. Bu olumsuz gelişmeler, 1960'lardan itibaren, ekoloji ve çevrecilik hareketlerini ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aynı zamanda bu dönem, sanatçıların bu konuya eğilmesine ve doğayı kurtarmak için projeler geliştirmesine yol açmıştır. Ekolojik sanatçılar, sanatın ekolojik sorunlara dikkat çekme ve çözüm sunma potansiyelini kullanarak, toplumun ekolojik bilincini artırmaya ve ekolojik dengeyi yeniden sağlamaya çalışmışlardır. Sanatın nesnesi artık doğanın ta kendisidir ve aynı zamanda doğanın özne konumuna yeniden getirilmesidir. Bu yaklaşımlar, insanın doğayla olan ilişkisini yeniden düşünmeye, doğaya olan saygıyı artırmaya ve ekolojik dengeyi yeniden sağlamaya yöneliktir. Bu nedenle sanat doğayı sadece bir kaynak olarak değil, aynı zamanda bir yaşam alanı ve ortak bir miras olarak görme eğilimini yansıtmaları bakımından önemlidir. Çalışmada, sanatın doğa üzerindeki etkisi, doğal çevrenin sanat eserlerine yansımaları ve ekolojik sanatın çevresel farkındalık ve eylem üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Tüm bu süreçle ekolojik sanatın belirmesi ve sanatçıların doğa yaklaşımları ekolojik sanatın ilk öncü projeleri üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğa, Sanat, Ekoloji, Çevre, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

The human-nature relationship has passed through different phases throughout history. In the beginning, humans utilised the resources of nature and treated it in a protective manner. However, with anthropocentrism, the Age of Enlightenment and the Industrial Revolution, the human-nature relationship has undergone a radical change and over time, nature has begun to be seen as an object of exploitation. These developments led to the pollution of nature and the deterioration of its ecological structure. These negative developments have led to the emergence of ecology and environmentalism movements since the 1960s. At the same time, this period led artists to focus on this issue and develop projects to save nature. Ecological artists have tried to increase the ecological awareness of the society and restore the ecological balance by using the potential of art to draw attention to ecological problems and offer solutions. The object of art is now nature itself and at the same time it is the reinstatement of nature as a subject. These approaches are aimed at rethinking the human relationship with nature, increasing respect for nature and restoring ecological balance. For this reason, art is important in terms of reflecting the tendency to see nature not only as a resource, but also as a living space and a common heritage. In this study, the effects of art on nature, the reflections of the natural environment on works of art and the effects of ecological art on environmental awareness and action are discussed.

Keywords: Nature, Art, Ecology, Environment, Sustainability

¹ Corresponding Author: ozeryldz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1066-4308

Bu Makale, Atatürk Üniversitesi SSY-2022-10571 kodlu "Ekolojik Dengenin Korunmasında Sanatın Rolü" İsimli Sanatta Yeterlik Tez Projesi Kapsamında Bilimsel Araştırma Projesi Tarafından Desteklenmektedir.

GİRİŞ:

İnsan ve doğa arasındaki ilişki, tarih boyunca çeşitli evrelerden geçmiştir. İlk zamanlarda insanlar, doğayı doğal kaynakları kullanarak ve koruyarak benimsemişlerdir. Ancak, Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi ile birlikte, insan merkezci bir bakış açısı gelişmiş ve insan-doğa ilişkisi kökten bir değişim geçirmiştir. Bu yeni yaklaşım, doğanın insanın hizmetine sunulan bir sömürü nesnesi olarak görülmesine yol açmıştır. Sanayi Devrimi ve Aydınlanma düşüncesi, akılcılığı ve teknolojik ilerlemeyi öne çıkararak, doğanın bir kaynak olarak kullanılması gerektiği anlayışını pekiştirmiştir.

Bu süreçler, doğanın ekolojik dengesinin bozulmasına ve çevre kirliliği gibi küresel boyutta ekolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1960'lardan itibaren artan çevre bilinci, ekoloji ve çevrecilik hareketlerinin doğmasına yol açmıştır. Bu hareketler, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı ve ekolojik dengeyi yeniden sağlamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, sanatçılar da doğanın korunması ve ekolojik sorunlara dikkat çekmek amacıyla ekolojik sanat projeleri geliştirmişlerdir.

Ekolojik sanat, toplumu doğaya karşı bilinçlendirmek, tahrip olmuş alanları onarmak ve kalıcı ekolojik çözümler üreterek dünyanın ekolojik bütünlüğünü korumak gibi hedeflere sahiptir. Sanatın nesnesi artık doğanın kendisidir ve aynı zamanda doğanın özne konumuna yeniden getirilmesini amaçlar. Sanat, bu şekilde doğayı sadece bir kaynak olarak değil, aynı zamanda bir yaşam alanı ve ortak miras olarak görme eğilimini yansıtır. Sanatın doğa üzerindeki etkisi, doğal çevrenin sanat eserlerine yansımaları ve ekolojik sanatın çevresel farkındalık ve eylem üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Tüm bu süreçle ekolojik sanatın belirmesi ve sanatçıların doğa yaklaşımı ele alınarak projeleri üzerinden doğayla nasıl bir etkileşim kurdukları ve onarıcı müdahaleleri kapsamında insan doğa ilişkisinin yeniden kurulmasının önemine değinilmiştir. Bu yaklaşımlar, insanın doğa ile olan ilişkisini yeniden düşünmeye, doğaya olan saygıyı artırmaya ve ekolojik dengeyi yeniden sağlamaya yöneliktir. Sanat, bu şekilde doğayı sadece bir kaynak olarak değil, aynı zamanda bir yaşam alanı ve ortak miras olarak görme eğilimini yansıtır.

Bu makalede, ekoloji-sanat ilişkisinin toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarına dair kapsamlı bir analiz sunulmaktadır. Sanatın doğa üzerindeki etkisi, doğal çevrenin sanat eserlerine yansımaları ve ekolojik sanatın çevresel farkındalık ve eylem üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Tüm bu süreçle birlikte, ekolojik sanatın belirmesi ve sanatçıların doğa yaklaşımları, ekolojik sanatın ilk öncü sanatçıları olan, Joseph Beuys, Agnes Denes, Nicolas Uruburi, Herbert Bayer'in, doğanın tahribatını ve çevresel sorunları vurgulamak amacıyla politik ve eleştirel yaklaşımlarını ortaya koyan ilk çalışmaları üzerinden, ekoloji-sanat ilişkisine dair okumalar yapılmıştır.

1. İnsan Doğa İlişkisi

Doğa, insan müdahalesinden bağımsız olarak var olan ve gelişen her şeyi içerir. Doğanın oluşumu ve evrimi insanlığın varlığından çok önce başlamıştır ve insanlık tarihi bu anlamda çok daha kısa bir süreci kapsadığı bir gerçektir. Bu nedenle İnsan doğa ilişkisi, insanlık tarihi ile birlikte başlatılır. Bunun nedeni, insanın sosyal ve kültürel evriminin, doğal çevresiyle etkileşim içinde gerçekleşmesi ve bu etkileşimin insan gelişiminde önemli bir rol oynamasıdır. Fischer'e göre, "insan doğaya adımını attığında bilmediği bir sürü şeyle karşı karşıya gelmiştir. Büyük bir çabayla bir şeyi öbüründen ayırmayı ve kendi değişik duygularını tanımayı, ayrıca tanımış olduğu duygulara güvenmeyi öğrenmiştir" (Fischer,2023:39). Zamanla insanın sosyal ve kültürel evrimi, doğanın bir parçası olarak şekillenmiş ve bu süreç, insanlık tarihindeki önemli bir dönüm noktası olmuştur. İnsan doğa ilişkisi, her iki tarafın da birbirine muhtaç olduğu ancak farklı koşullar altında varlıklarını sürdürebildiği bir ilişkidir. İnsanlar doğanın tüm

varlıklarını kullanırken ve değiştirirken, doğa da insanın hayatta kalabilmesi için ihtiyacı olan kaynakları sağlamıştır. Bu ilişki, insanın doğayı etkileme ve dönüştürme yeteneği ile doğanın insanların yaşamını destekleme ve sınırlar koyma gücü arasındaki dengenin sürekli olarak sürdürülmesini gerektirmiştir.

İlkel insanların yaşam biçimi, doğa ile iç içe geçmiş ve doğayla uyumlu bir ilişkidir, doğa ile olan bu derin ilişkisinde yaşamını sürdürme kaygısıyla doğayı gözlemlemiş ve bu gözlemlerden elde ettikleri bilgilerle yaşamlarını düzenlemişlerdir. Bu düzenlemeler, doğanın döngülerine ve dinamiklerine uyum sağlayarak, insanların hayatta kalma şansını artırmıştır (Kurtaran, 2019: 3). Ayrıca ilkel insanlar, doğa ile olan ilişkilerinde doğanın gücü karşısında kendilerini güçsüz hissetmişler ve doğayla olan ilişkilerini anlamak, ifade etmek ve doğanın güçlerine saygı göstermek için çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. (Türkdoğan, 2017: 9). Bu topluluklar, doğa güçleri ve hayvanlarla olan bağlarını mistik bir inanç sistemiyle şekillendirmiş ve inançlarını kaya ve mağara resimleri gibi sanatsal ve ritüel pratiklerle ifade etmişlerdir. Ayrıca Read “hemen hemen tümü hayvan figürlerinden oluşan bu resimlerin büyüsel bir önem taşımasının genel bir kanı olduğunu belirtir. İlkel insanın, bu hayvanları resimleyerek onlar üzerinde güç kazanacağına ve yiyecek elde etmek için çıkacağı avda başarılı olacağına inandığını” söyler (Read, 2018: 29). Diğer yandan büyü, doğa ile insan arasındaki ilişkinin anahtarı ve ayrıca insanın doğayı anlama ve kontrol etme çabalarının bir yansıması olarak ele alınır. Bu anlamda, ilkel insan için büyü, doğa ile olan ilişkilerini düzenleyen bir araç olarak işlev görmüştür (Kurtaran, 2019: 4).

İlerleyen süreçlerde insanın yerleşik hayata geçişi, insan doğa ilişkisinde önemli değişimin başlangıcını oluşturur. Bu geçiş, insanın kendi türsel olanaklarını keşfetmesi, aklını kullanmaya başlaması ve öğrenme becerilerini artırması gibi önemli tarihsel dönemi ifade eder. Ancak bu dönem, toprak ve su gibi doğal kaynakları sahiplenme ve aşırı tüketme eğiliminin de başlangıcını ifade eder. Dolayısıyla, insanın yerleşik hayata geçişi, doğa üzerinde kontrolünü büyük ölçüde artıran bir dönemi vurgular (Çelik, 2017: 100). Bu kontrol, insanın doğayı anlaması ve yönetmesiyle birlikte, onun doğaya hükmetme arzusunu artırmıştır. İnsanın doğayı kontrol altına alma isteği giderek aklını kullanmayı geliştirdikçe bilgi ve becerisini de artmış ve bu sayede doğanın yasalarını çözmesini de kolaylaştırmıştır. İnsanın bu zaman içinde hayatını devam ettirebilmesi için aklını kullanmaya başlaması, teknikler geliştirmesi ve bu teknikleri kullanması ona yeni yapay bir çevre oluşturmasına imkân sağlamıştır. Bu anlamda insanın çevre olarak nitelendirdiği şey “doğanın ve doğadaki insan yapısı öğelerin bütünü” olarak tanımlanır. Ayrıca doğanın yarattıklarına karşı insanın yarattığı her şey “kültür” olarak tanımlandığında insanın çevreyle olan ilişkisi bakımından insanın yarattığıyla doğal çevre arasında karmaşık bir ilişki başlamıştır (Ertürk, 2018: 23). Bu dönemde, kültür olarak ortaya çıkan insan yapımı her şey, doğayı kendine göre düzenleyip geri plana atmak eğilimi olmuştur.

İnsan bütün bu süre boyunca çevresini işleyip ondan faydalanmış ve gelecek kaygısı olmadan doğanın sunduğu kaynakları kullanmıştır. Zamanla bu kullanımı sadece yaşam odaklı olmamış tüketim odaklı bir yaşam anlayışının oluşmasına doğru evrilerek artış göstermiş ve doğanın ekolojik dengesini zorlamaya başlamıştır. Serres, “İnsanın kendisinin doğanın bir unsuru olduğunu unuttuğunu, buna karşın doğayı yaratan kendisiymiş gibi davrandığını, sanki doğa oluşumunu bize borçluymuş gibi bir konumda ele alınarak yaklaşıldığını ve bundan dolayı da onun bozulmasına, yok oluşuna seyirci kalabileceğini” söyler (Şimşek ve Bayram, 2017: 803). Dolayısıyla, çevre sorunlarının dünya genelinde yaygın bir sorun haline gelmesinde insanın doğayı bir sömürü nesnesi olarak gören bakış açısı önemli bir rol oynamıştır (Özer, 2023: 12). Bu bakış açısının yitilmesiyle birlikte, bir dizi sonuç ortaya çıkmıştır. İnsan, metafizik anlamda geniş bir sistem anlayışını yitirmiştir. Bu durum, doğayla olan ilişkisini yalnızca maddi ve fiziksel düzeyde değerlendirmesine yol açmıştır. Doğa bilimlerinin deneysel dünya görüşü, doğanın sadece gözlemlenebilir ve ölçülebilir yönlerine odaklanarak, onu bir araç olarak görme eğilimini artırmıştır. Bilim ve teknik, giderek daha bağımsız bir alan haline gelmekte ve doğanın kontrol

altına alınması ile insan çıkarlarına hizmet etmesi, bu alanın temel amacı olmaktadır. Önceki dönemlerdeki doğaya karşı duyulan saygı ve doğanın kutsallığına dair inançlar, zamanla yok olmuş; doğa, yalnızca sömürülecek bir kaynak olarak görülmüştür (Kılıç, 2013: 125).

Bu sonuçlar, insanın doğa ile olan ilişkisinin değişen dinamiklerini ve bu değişimin toplumsal ve kültürel etkilerini yansıtmaktadır. Bu durum, çevre sorunlarının zamanla artışı ve doğanın ekolojik yapısında bozulmalara yol açmıştır.

2. İnsan Doğa ilişkisinin Bozulmasını Belirleyen Etkenler ve Çevresel Yıkım

Doğanın Ekolojik dengesinin bozulmasına neden olan önemli sorunların arkasında, insan merkezcilik, aydınlanma düşüncesi ve sanayi devriminin etkileri bulunmaktadır.

İnsan merkezcilik anlayışı, doğayı sadece insanın hizmetine sunulan bir kaynak olarak gören ve diğer varlıkların insanın kullanımı için var olduğunu savunan bir düşünce sistemidir. Bu anlayış, doğal kaynakların aşırı kullanımına ve ekosistemlerin tahrip edilmesine yol açmıştır. Bu anlamda, insan doğa ilişkisinin bozulmasının başlıca nedeni insanın kendisini doğanın bir parçası olarak görmemesi ve kendini doğadan üstün bir varlık olarak her şeyin en tepesine yerleştirmesidir. Bu görüş eski Yunan Uygarlığına kadar uzanan “İnsan merkezci” anlayışa dayanmaktadır ve insan anlamına gelen “Antropos” kelimesinden gelmektedir (Kılıç,2020:61).

İnsan merkezcilik varlık anlayışında, insanın diğer varlıklardan önemli bir şekilde ayrıldığı ve merkezi bir konumda olduğu kabulü vardır. Bu kabul, genellikle insanın tanrısal yaratılışına dayandırılır ve çağlar boyunca felsefi ve dinsel düşüncede varlığını sürdürmüş ve bu anlayış sorgulanmamıştır. Bu anlayışa göre, bitkiler, hayvanlar ve cansız varlıkların kendiliğinden bir değerleri yoktur. Sadece insana hizmet ettikleri sürece değerlidirler. Bu düşünce, insanın diğer varlıklar üzerinde mutlak bir hakimiyet ve egemenlik sahibi olduğunu savunur (Kılıç,2013:61). Skolastik felsefede de benzer bir düşünce bulunur. Tanrının insanı kendi hizmeti için yarattığı ve insanın da doğayı kendi hizmeti için kullanması gerektiği savunulur. Bu bakış açısına göre, insanın doğa üzerindeki egemenliği Tanrı'nın iradesinin bir yansımasıdır ve doğa, insanın hizmetine sunulmuştur (Çoban, 2020: 280). Bu düşünceye göre insanlar, doğanın sadece kendilerine hizmet etmesi için var olduğunu ve diğer canlı ve cansız varlıkların değerinin, insanın onlara verdiği değere bağlı olduğunu savunur. İnsan merkezci anlayış, doğayı sadece insanın isteklerine ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için bir araç olarak görür ve doğanın kontrol edilmesini ve tahakküm altına alınmasını teşvik etmiştir (Yağmur ve Özer, 2022: 449).

18. Yüzyılda, Rönesans'ın getirdiği akıl ve sorgulama anlayışının doruk noktalarına ulaştığı bir dönemdir. Bu dönemde insanlar, doğayı ve insanlığı anlama çabasında akli ön planda tutmuşlardır. Bilimsel keşifler ve felsefi düşünceler, insanın deneyimle kazandığı bilgiyi yüceltmış, doğal olayları açıklama ve anlama konusundaki güveni artırmıştır. Bilime olan inanç arttıkça, bilimsel yöntem her alanda kabul görmüş ve fizik ile doğa bilimleri, mekanik bilgisi büyük önem kazanmıştır. Bu dönemde, akıl ve bilim insanlığın yolunu aydınlatmış ve yeni bir düşünce çağının kapılarını aralamıştır (Usta, 2018: 79). Plumwood, “akılcılığın insanın doğa üzerinde iktidar olmak ve ‘doğanın sahipleri’ olma rolüne odaklandığını ve bu düşüncenin, insanın doğa üzerinde tahakküm kurma arzusunu teşvik ettiğini ve insanın doğayı kontrol altına alma fantezisini beslediğini” söyler. Ancak, Plumwood, bu yaklaşımın insanı doğadan uzaklaştırdığını ve onu doğaya karşı yabancılaştırdığı eleştirisinde bulunur. Ayrıca insanın doğayı kontrol etme ve üzerinde tahakküm kurma arzusu, erken akılcılığın insan kimliğini yozlaştırdığına işaret eder (Plumwood, 2004: 150). Diğer yandan Aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olarak kabul edilen "mekanik dünya görüşü", Descartes, Bacon ve Newton gibi önemli düşünürlerin katkılarıyla şekillenmiştir. Descartes, maddi dünyayı bir makineye benzeterek ona sadece ruhu olmayan mekanik bir görev yüklemiştir. Descartes'e göre, madde hiçbir amaç, yaşam veya ruhsallık

belirtisi göstermez. Doğa, sadece mekanik yasalara göre işleyen bir makine gibi düşünülebilir ve bu yasaların açıklanması, doğadaki olayların düzenlenişi ve hareketiyle ilgilidir (Capra, 1992: 61). Aydınlanma düşüncesi ise, bilim ve akıl ile yönlendirilen bir dünya görüşünü benimser. Bu dönemde, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin insanlığın refahını artıracağına inanılmıştır. Ancak, bu ilerlemelerin sonucunda ortaya çıkan sanayi devrimi, çevreye zarar veren ve doğal kaynakları aşırı tüketen süreçleri tetiklemiştir. Endüstriyel üretimdeki artış, fosil yakıtların yoğun kullanımı ve atıkların çevreye salınması gibi etkiler, doğal dengeyi bozmuş ve ekosistemleri zarara uğratmıştır.

18. yüzyılın ortalarından itibaren bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin sanayide kullanılmasıyla, İngiltere'de Sanayi Devrimi başlamıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte gelişim gösteren süreç içinde şekillenen temel anlayış ilerleme anlayışı olmuştur (Sezgin, 2022: 11). Bu anlayış, endüstriyel üretimin artması, makineleşme, fabrikaların yaygınlaşması ve tarımın mekanize edilmesi gibi önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Yaygınlaşan sanayileşme nedeniyle kurulan fabrikalardan yoğun olarak zararlı gazların çıkması, atmosferdeki hava kalitesini ciddi şekilde etkilemiştir. Bunun yanı sıra, arıtılmamış atık suların çevredeki akarsu ve göllere boşaltılmaları, su kaynaklarının kirlenmesine neden olmuştur. Bu çevresel bozulmalar, sanayi devriminin çevresel etkilerinin belirgin ilk örneklerini oluşturmuştur. Ayrıca kendi refahı için geliştirdiği bilim ve teknolojiler sayesinde yeni bir yaşam anlayışı olan modern toplumun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

20. yüzyıl boyunca, bilim ve teknolojideki ilerlemeler modern toplumun doğa ile uyumlu olmayan kalkınma yaklaşımlarının ortaya çıkmasına yol açmış ve kültürel ve ekonomik değerlere yansımıştır (Mamur, 2017: 1001). Sanayi toplumunun temelinde, Aydınlanmayla beliren faydacılık felsefesi önemli yer tutmuştur. Faydacılık felsefesi, eylemlerin ahlaki değerini belirlemede sonuçların önemine odaklanan bir etik teoridir. Bu felsefeye göre, bir eylemin doğru veya yanlış olması, o eylemin yarattığı faydayla ölçülür. Yani, en fazla mutluluk veya iyi sonuç üreten eylemler, ahlaki olarak en doğru olanlardır (Demir, 2004). Ayrıca, faydacılık Felsefesinde doğanın, insanın istek ve gereksinimlerine uygun olarak dönüştürülerek kontrol altına alınmasının, nesnel ve tarafsız bir bilim anlayışıyla mümkün olacağı anlayışı vardır. Bu anlayışla insan faydası yüceleştirilmiş ve fetişleştirilmiştir. Böylece insan-doğa ilişkilerinde doğaya yararlanılacak bir "nesne" olarak bakılmış, yani doğa "ötekileştirilmiştir". Bununla birlikte ötekileştirilen doğa artık istenildiği gibi Kapitalizmin bir ekonomik sistem olarak güç kazandırmıştır. Modernizm ile toplumsal yaşam "teknoloji merkezli" bir kurguya dayalı olarak, ekonomiden bilime, kamusal yaşamdan gündelik yaşama bütün alanlarda teknolojik hale gelmiştir.

Doğanın insan eliyle değişimi bin yıllar öncesine dayanmaktadır. Ancak, sanayi devrimi ve sonrasında gelen kapitalizm süreci, bu değişimi hızlandırmış ve derinleştirmiştir. Kapitalizmin önceliklerinin genellikle kâr odaklı olması, çevresel ve sosyal etkileri ikinci plana atmıştır. İnsanın doğayı bir sömürü nesnesi olarak görmesi, sadece çevresel boyutta olmasının yanı sıra, sosyal ve ekonomik boyutlarda da derin etkiler yaratmıştır (Sezgin, 2022: 10). Kapitalizmin talepten çok arz yaratma dürtüsü doğanın kaynaklarını ihtiyaç dışında kullanılmasını gerekli kılmıştır ve sınırlı olan bu kaynakların aşırı tüketilmesine neden olmuştur. Kapitalizm, doğal kaynakların sınırsız olduğu yanılgısını besleyen bir ekonomik sistemdir ve bu da doğal kaynakların hızla tüketilmesine yol açmaktadır.

Kapitalizmin, sürekli büyüme anlayışından doğan doğal kaynakların aşırı kullanımı ve üretimden doğan atıkların, havayı, suyu ve toprağı kirlenmesi ekoloji üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Diğer yandan, teknolojinin bütün alanlarda kullanılmasından kaynaklanan sera gazlarının atmosferde birikmesi küresel ısınmaya ve iklimler üzerinde değişimlere neden olmuştur. Çevre üzerinde oluşan bu olumsuz sonuçlar, sıcaklıkların artmasına bağlı olarak, deniz seviyelerini yükselmesine, bitki ve hayvanların neslinin tükenmesine, su döngülerinin değişmesi gibi birçok bozulmayı hızlandırarak,

doğanın uzun vadeli sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine yol açmıştır. Bütün bu gelişmelerin çevre üzerindeki yıkıcı etkileri göz önüne alındığında, ekolojinin yaşamı yeniden şekillendirmesi ve toplumları bu konuda bilinçlendirmesi büyük önem kazanmıştır. Dolayısıyla, ekoloji ve sanat ilişkisi, yaşamı yeniden inşa etme sürecinde, insan merkezli bakış açısından uzaklaşarak doğa-insan ilişkisinde yeni olanakların aranması gerekliliğini vurgulama açısından büyük önem taşımaktadır (Düşek,2022).

3. Ekolojik Sanatın Oluşum Süreci ve Etkileri

İnsan merkezilik, Aydınlanma düşüncesi ve Sanayi Devrimiyle birlikte meydana gelen teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerindeki verimliliği artırmış ancak aynı zamanda çevreye zarar veren atıkların ve kirleticilerin artmasına neden olmuştur. Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan modernitenin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri, ekosistemlerde değişimlere neden olmuş ve ekolojinin bir bilim olarak doğmasına kaynaklık etmiştir. Ekoloji" terimi, Yunanca kökenli "oikos" (ev veya yaşam alanı) ile "logia" (bilim veya söylem) sözcüklerinden türetilmiştir. (Zümrüt,2012:14). Ekoloji bilimi, modernitenin sona ermesine, modern dünya görüşüne olan güvenin sarsılmasına ve doğanın sömürülmesine karşı mücadele edilmesi gerektiği düşüncesini müjdelemiştir. Lamarck'ın ve Darwin'in evrim teorileri, canlıların çevresel etkilerle değişebileceğini ve çevrenin canlılar üzerindeki etkisini vurgulayarak ekolojik düşüncenin temellerini atmıştır. Ekoloji, çeşitli türdeki canlıların çevreleriyle olan etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır (Zümrüt, 2012: 15).

İnsan eylemleri sonucu ekosistemin taşıma kapasitesini aşmaya başlayan kirlenme ve yıkım, insanlığın bu zararları fark etmesine, ekolojik sorunlara karşı çözüm arayışlarına girmelerini tetiklemiştir (Sezer, 2006: 1). 1960'lı yıllardan itibaren ekolojik konulara yönelik artan bu ilgi, toplumda çevre bilincinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, insanların çevre duyarlılıkları artmış ve doğanın sürdürülebilirliğine dair ilkeler daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu bilinçlenme, doğal kaynakların korunması, ekosistemlerin sağlığının gözetilmesi ve çevresel adalet gibi konulara dikkat çekerek, bireylerin ve toplumların çevreye olan sorumluluklarını yeniden değerlendirmelerine yol açmıştır. Bu çerçevede, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve çevre koruma politikalarının oluşturulması gibi çeşitli girişimler başlatılmıştır. Bu hamleler, doğanın korunması ve ekolojik dengeyi sağlama yolunda önemli birer adım olarak görülmektedir. Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar da bu dönemde doğanın sürdürülebilirliğine daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Sonuç olarak, ekolojik farkındalığın artması, çevre hareketinin büyümesine ve çevresel sorunlarla ilgili daha fazla bilinç ve eylem oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Çevre hareketleri zamanla daha bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşım olan ekolojik harekete evrilmiştir. Ekolojik hareket, sadece insanın çevresel etkilerini ele almak yerine, çevresel koruma ve sürdürülebilirlik çabalarını genişleterek, insanın doğayla olan ilişkisini daha derinlemesine anlamayı ve bu ilişkiyi daha dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetmeyi amaçlayan bütüncül bir sistem olarak değerlendirmiştir (Özer, 2022: 41). Günümüzde çevre sorunlarının kökenindeki düşünsel ve ekonomik nedenler, tüm ekosistemleri tehdit eder hale gelmiştir. Bu durum, çeşitli düşünce, ideoloji ve değer sistemlerinin, çevreyi merkeze alan hareketlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bu hareketler, "Derin Ekoloji", "Ekofeminizm", "Toplumsal Ekoloji" ve "Ekoeleştirici" gibi düşünsel boyutta olan ekoloji odaklı hareketlerdir.

1960'larda çevreyi merkeze alan ekolojik bilinç, sadece doğaya dönme isteğiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda insanların toplumsal ve psikolojik deneyimlerini de etkilemiştir. Bu dönemde, sanayi toplumunun yarattığı yalıtılmışlık, tüketim kültürü ve doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi sorunlar, insanlar tarafından fark edilmeye başlamıştır. Oluşan ekolojik bilinç, insanları soyut, yapay dünyadan uzaklaşmaya ve daha sade, doğal bir yaşam tarzını benimsemeye teşvik etmiştir (Üstüner, 1996: 31).

Bu bilinçlenme süreci, sanatçılar ve aktivistler arasında çevreyi koruma ve sürdürülebilir yaşam biçimlerini teşvik etme çabalarını güçlendirmiştir.

Ekolojinin bir sorun olarak yoğun bir biçimde sanatın gündemine girmeye başlaması 1960'ların ikinci yarısına rastlar (Sezgin, 2022: 10). Aynı zamanda sanat eserleri, edebi eserler ve diğer kültürel faaliyetler aracılığıyla da çevre konusundaki duyarlılığı artırmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Sanat alanında da bu dönemde çevre hareketleri belirginleşmiş ve doğanın tahribatını ele alan eserler ortaya çıkmıştır. Sanatçılar, çevresel sorunlara dikkat çekerek ve çözüm önerileri sunarak toplumsal farkındalık oluşturmayı amaçlamışlardır. Bu süreç, sanatın sadece estetik bir ifade aracı olmaktan çıkıp, çevresel ve sosyal sorunların ele alınmasında etkili bir araç haline gelmesine katkı sağlamıştır (Mamur, 2017: 1001).

Gablik'e göre, modernizm bireysellik ve merkezîyetçilik üzerine odaklanmıştır. Ancak, ekolojik çağda toplumsal dayanışma ve çevreye duyarlılık önem kazanmaktadır. Artık, sanat sadece estetik değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel bilinci yansıtmalıdır. Bu, modernizmin sınırlarını aşarak daha kapsayıcı bir perspektife yol açar (Gablik, 1993).

Sanatçılar, doğanın tahribatı ve çevresel sorunlar karşısında derinden etkilenmiş ve doğayı sadece ilham kaynağı değil, aynı zamanda sanatın malzemesi olarak kullanmışlar ve çevresel yıkımı konu alan birçok sanat eseri ortaya çıkmıştır. Bu eserler, çevresel kaygıları ve doğanın korunması gerekliliğini vurgulamış ve izleyicileri bu konular üzerinde düşünmeye teşvik etmiştir. Sanat, çevresel sorunlara dikkat çekmek ve insanların çevre bilincini artırmak için güçlü bir araç olmuştur. Doğa, sanatın sadece ilham kaynağı olmaktan çıkıp, aynı zamanda sanatın malzemesi haline gelmiştir. Bu süreç, çevresel algının değişmesine ve gelişmesine yol açmıştır. Doğanın tahribatı ve çevresel sorunlar, sanat dünyasında önemli bir tema haline gelmiş ve çeşitli sanat akımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Arıkan,2021:81).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan Arazi Sanatı, Yeryüzü Sanatı, Çevresel Sanat gibi alternatif sanat hareketleri, doğaya ve çevreye karşı yeni bir duyarlılık ve anlayış getirmiştir. Bu sanatsal oluşumların içinde olan sanatçılar, sanatın metalaştırılmasına karşı çıkarak geleneksel galeri ve müzeleri reddederek alternatif mekân arayışlarına girmiş ve doğal çevrelerde sanat eserleri üretmişlerdir. Bu sanat hareketleri, sanatı doğa ile etkileşim içinde olan bir süreç olarak ele almış ve doğanın kendisini sanat eserinin bir parçası haline getirmiştir. Sanatçılar, doğal malzemeleri kullanarak çevreyle bütünleşmiş eserler üretmişlerdir. Üretilen bu eserler, çevre bilinci ve doğa ile ilişki konularında çağdaş sanatın gelişimini etkilemiştir (Saygı, 2016). Varlık gösteren, Land Art veya Yeryüzü Sanatı, Ekolojik Sanat'ın temelini oluşturmuştur.

Sanatsal hareketlerin ve bilimsel verilerin yanı sıra düşünsel hareketler de ekolojik sanatın gelişiminde etkili olmuştur. Dünya çapında aktivistlerin etkisi, doğayı iyileştirici bir bakış açısını destekleyen görüşlerle birleşerek bu sanat dalının oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde sanat, çevresel sorunlara dikkat çekmek ve toplumsal değişimi teşvik etmek için güçlü bir araç haline gelmiş; sanatçılar, doğayla ilişkimizin yeniden değerlendirilmesine ve ekolojik bilincin artırılmasına katkıda bulunmuştur. Bu sayede, çevresel sanat hem estetik hem de toplumsal boyutlarıyla çevre koruma çabalarına önemli bir destek sağlamaktadır. Doğanın tahrip edilmesine karşı oluşan çevreyi korumaya yönelik eylemleri desteklemek amacıyla varlık gösteren "Ekolojik Sanat" hareketi, çevresel sorunları ele alan ve sanat aracılığıyla çözüm önerileri sunan bir yaklaşımı temsil eder. Ekolojik sanat felsefesi ekolojik bilinç, insan ve doğanın uyumlu birlikteliği üzerine temellenen evrensel bir harekettir (Mamur, 2017: 1003). Bu sanat hareketi, sanatın gücünü kullanarak tahrip edilmiş alanları onarmak, çevresel konuları gündeme getirmek, toplumu bilinçlendirmek ve doğaya dair duyarlılığı artırmak gibi önemli

roller üstlenmişlerdir. Bu sanat türü, genellikle toplumda çevresel bilinci artırmak için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Sanat eserleri, insanları çevresel sorunlar hakkında düşünmeye ve harekete geçmeye teşvik eder. Özellikle zarar görmüş alanlarda yapılan sanat projeleri, o bölgenin yeniden canlanmasına ve toplumun doğal çevreye olan bağlılığının güçlenmesine katkı sağlar. (Demirörs, 2019: 16). Ancak, bu hareketin asıl amacı kesin çözümler üretmek değil, insanları çevresel sorunlara karşı farkındalık ve duyarlılık konusunda harekete geçirmektir. Sanat eserleri, insanların düşünce ve duygularını harekete geçirerek, çevresel sorunlar hakkında konuşma ve eyleme geçme isteğini artırır.

Sanat insanın kendisi ve çevresini, kavramlarını, çıkmazlarını, neşesini, kederini ortaya birçok farklı araçla ortaya koyması değil midir? (İrten, 2022).

Aynı zamanda “Ekolojik Sanat”, insanın doğa üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı ve doğayla uyumlu bir yaşamı teşvik etmeyi amaçlayan, farklı disiplinlerden gelen düşünceleri bir araya getiren bir yaklaşımdır. Sanatın iyileştirici gücünü kullanarak toplulukları ve karşılıklı ilişkileri güçlendirmeyi hedefler. Fiziksel ve biyolojik etkileşimlerin yanı sıra kültürel, politik ve tarihi boyutları da kapsar. Ekolojik sanat, tüm canlı varlıkların ilişkisine ve etkileşimine saygıyı artırmak ve teşvik etmek için bir araç olarak işlev görür (Yağmur ve Özer, 2022: 9). Ekolojik sanat, genellikle çeşitli disiplinler arası bir yaklaşımı benimser. Sanatçılar, biyoloji, ekoloji, sosyoloji, jeoloji gibi bilim dallarından bilgileri sanatlarına dahil ederler. Böylece, sanat eserleri, çevresel sorunları ele alırken bilimsel bir temele dayanır ve geniş bir perspektif sunarlar. Bu sanat akımı, doğanın karmaşıklığını ve önemini vurgulamak için güçlü metaforlar kullanır. Doğadaki desenler, döngüler, sistemler ve ilişkiler sanat eserlerinde sıkça görülür.

Günümüzde, ekolojik krizler ve çevresel sorunlar dünya genelinde artarak bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. İklim değişikliği, türlerin yok olması, ormansızlaşma ve kirlilik gibi tehditler, insanlığı ve diğer canlıları ciddi şekilde etkilemektedir. Bu zorlu zamanlarda, sanatın gücü ve etkisi daha da önemli hale gelmiştir. Charlene Spretnak’ın “*Ekofeminizm: Our Roots And Flowering*” adlı makalesinde ifade ettiği gibi, günümüzde ekolojik barış, ekolojik adalet, ekoteoloji ve ekofeminizm gibi kavramlara daha fazla odaklanma gereği doğmuştur. Bireysel benlik kavramı yerine ekolojik benlik anlayışının benimsenmesi, insanların birbirleriyle ve doğayla daha derin bağlar kurmalarını sağlamıştır. Bundan dolayı, modern çağdan ekolojik çağa geçiş, sadece ekonomik veya teknolojik bir dönüşüm sağlamamış, bunun yanı sıra toplumda kültürel ve düşünsel bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Sanat da bu değişimden etkilenerek, toplumla, doğayla ve dünyayla daha bütünleşik bir anlayışı ifade etme yolunda ilerlemektedir (Gablik, 1993).

Fischer “*Sanatın “hayatın yerini tutması” sanatın insanla çevresi arasında bir denge sağlama -sanatın niceliği ve gerekliliğini az da olsa tanıyan bir düşünce bu. Üstelik insanla çevresi arasında sürekli bir dengenin varlığı en gelişmiş toplumlarda bile düşünülebileceğine göre, sanat geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerekli olacak demektir”* sözleri ile açıklar (Fischer, 2023: 21).

Doğanın bir parçası olan insanın yaratıcılığı ve duyarlılığı hem sanatın hem de ekolojinin temelinde yatan insanlık değerlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum aynı zamanda, ekoloji ve sanat arasındaki bu ilişkinin sadece estetik bir bağlamda değil beraberinde, insanın düşünce yapısını, yaşam tarzını ve toplumsal davranışlarını nasıl şekillendirebileceğine ve dönüştürebileceğine katkı sunmaktadır.

Fischer, “Sanatın İcadı” kitabında, sanatın hemen hemen insanla yaşıt ve bir çeşit çalışma olduğunu söyler. Ayrıca, bu çalışmayı insana özgü bir eylem olarak niteler. Ayrıca Marx, çalışma tanımlamasını ise şu sözle açıklar: “*Çalışma eylemi doğadaki maddeleri...insanın isterlerine elverişli kılma amacını güder; insanla doğa arasındaki madde alışverişini sağlamak için gerekli bir durumdur bu; doğanın insan yaşayışını durmadan etkisi altında tutmasını sağlar bu durum, bu yüzden toplumsal yaşayışın*

*biçimlerine bağlı değildir-daha doğrusu, bütün toplumsal biçimlerin ortak niteliğidir”*sözlerine yer verir (Fischer, 2023: 30).

Sanatın gücü, insanları derin düşüncelere yönlendirme, duygusal bağ kurma ve değişim için motivasyon sağlama konusunda eşsizdir. Ekolojik krizlerle mücadele etmek için gereken bilinci ve eylemi teşvik etmede sanatın gücü büyüktür. Sanat eserleri, insanların doğayla olan ilişkilerini gözden geçirmelerini, doğal dünyaya olan bağlarını güçlendirmelerini ve çevresel sorunlara duyarlılıklarını artırmalarını sağlamaktır.

Bu anlamda ekoloji ile sanatı ilk olarak birleştiren ve de gelişiminde önemli katkılar sunan sanatçılar arasın da yer alan Herbert Bayer (1900-1985), Avusturya kökenli Amerikalı mimar, grafik tasarımcı, fotoğrafçı, tipograf, ressam ve eğitimci olarak geniş bir yelpazede eserler üretmiştir (Wikipedia). Bauhaus ekolünden gelen Bayer, Bauhaus'un toplumun çevresini tasarlama anlayışı, sanatın yaşamın tüm alanlarına dahil edilmesi gerektiğini savunmuş ve Aspen'e modernizmi simgeleyen logolar ve posterlerin yanı sıra manzaralar ve binalar tasarlamıştır (<https://www.aspenmod.com>). Bayer, modernist imgeleri küreselleşme, koruma değerleri ve ABD'deki çevresel tahribatı haritalarla ilişkilendirerek çevre tartışmalarına katkıda bulunan önemli bir sanatçıdır. Bayer'in küresel hümanizmi ve çevresel tasarımları, insan ilişkilerini doğal dünya ile uyumlu hale getirmeyi amaçlayan renkler, imgeler, semboller ve dinamik illüstrasyonlar içeren bir görsel dil oluşturur.

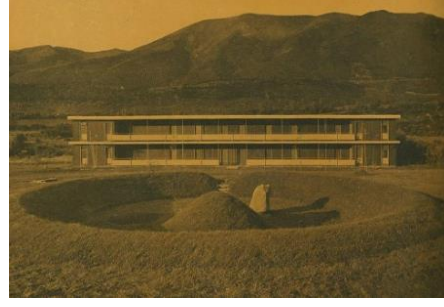
Bayer, modernist imgeleri küreselleşme, koruma değerleri ve ABD'deki çevresel sorunları görselleştiren haritalarla ilişkilendirerek çevre tartışmalarına katkıda bulunmuştur. Bayer'in tasarımları, insan ilişkilerini doğal dünya ile uyumlu hale getirmeyi amaçlayan renkler, imgeler, semboller ve dinamik illüstrasyonlar (Şekil 1) içeren bir görsel dil oluşturmuştur (Anker, 2007: 255).

Şekil 1. Herbert Bayer, Natürmort, Peyton Wriht Galerisi 1953

(<https://www.artnet.com>)

Bayer'ın 1955'te Aspen Enstitüsü'nde inşa edilen, peyzajın doğal dengesini bozan insan müdahalesini sorgulayan ve doğal ortamı sanatın bir parçası haline getiren "Çim Höyüğü" (1955) adlı eseri ilklerden birisidir. "Çim Höyüğü" (Şekil 2), Bayer'in hayal ettiği türden bir ruhsal dünyanın bir örneği olarak değerlendirilir. Manzaralı bir ortama yerleştirilen bu tepsi, kırk metre çapında bir çimen tepesi, bir yığın, bir çukur ve ortasında ham mermerden meydana gelen bir kaya ile oluşturulmuştur (Anker, 2007: 263). Çim Höyüğü", Herbert Bayer tarafından doğanın formları ve malzemeleri kullanılarak tasarlanmış bir peyzaj yapısıdır. Bu eser, çevresel sürdürülebilirliği ön plana çıkararak, izleyicilere doğal bir deneyim yaşatmayı amaçlar.

Şekil 2. Herbert Bayer, Çim (Toprak) Höyüğü, Aspen Meadows, Colorado,1955

(<https://www.researchgate.net>)

Bu çalışmada Bayer, doğada var olan formlar ve malzemeler olan tepecikleri, çukurları ve kayayı bir araya getirdiği kompozisyonda, doğanın estetiğiyle, insan yapımı unsurların birleşimini simgelemektedir. Aynı zamanda bu çalışma, çevresel farkındalığı artırmaya yönelik bir çağrıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, "Çim Höyüğü" hem estetik bir ifade biçimi hem de çevresel duyarlılığı vurgulayan bir mekân sunmakla beraber, doğa ile insan arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmeye yöneltmesi etmesi bakımından önemli bir çalışmadır. Bayer ayrıca, "Çim Höyüğü" nün dışında 1955'te "Mermer Heykel Bahçe" (Şekil 3) gibi çevresel heykeller de yaratmıştır; bu heykeller "toprak işleri" ve çevresel heykel hareketinden en az 10 yıl önce yapılmış olması bakımından ekolojik sanatın öncü çalışmaları olarak değerlendirmek gerekir (<https://www.aspenmod.com>).

Şekil 3. Herbert Bayer, Mermer Heykel Bahçesi, Aspen Meadows, Colorado,1955

(<https://www.aspenmod.com>)

Sanatın politik ve ekolojik bir araç olarak kullanılması gerektiğini vurgulayan Joseph Beuys (1921-1986), 1970'ler ve 80'lerde Avrupa'nın önde gelen avangard sanat temsilcilerindedir ve 20. Yüzyılın en önemli sanatçıları arasında yer alır. Beuys, ekolojik sanata önemli katkılarda bulunmuş ve çevresel bilincin sanatsal ifadesini geliştirmiştir. Onun ekolojik sanatla olan ilişkisi sadece sanat eserlerinde değil, aynı zamanda sosyal ve politik aktivizminde ve eğitim yaklaşımında da belirginleşmiştir. Beuys, sanatın toplumsal değişim için bir araç olduğunu ve insanların kendi çevrelerini dönüştürme gücüne sahip olduğunu savunmuştur (Özer, 2023: 112). Beuys'un başlattığı bir dizi performansı ve çalışmaları, insanlığın doğayla olan ilişkisini, tüketim kültürünü ve toplumsal yapıları sorgulamaya yöneliktir.

Beuys'un ilk ekolojik eylemini 1962 yılında Hamburg şehrinde bulunan Elbe nehrini temizleyerek gerçekleştirmiştir. Sanatçının 1971'de "Bataklık Eylemi" (Bok Action) isimli eylemi (Şekil 4), Zuider Zee'deki tehdit altındaki sulak alanların kurutulmasını protesto etmek için şapkasıyla kendini bataklıklara attığı ekolojik protesto eylemidir. Bu etkinlikler, sanatın çevresel aktivizm için bir platform olarak kullanılmasının öncü örnekleridir ve Beuys, bu protesto eylemiyle, çevresel bilinç ve duyarlılık

konularında sanatın gücünü vurgulamıştır (Barton,2020). Beuys,'un bu tür eylemleri, sadece estetik açıdan değil, aynı zamanda ekolojik ve sosyal konulara karşı duyarlılığı ön plana çıkaran eylemlerdir. Bu nedenle O, sanatın sosyal sorunlara çözüm bulma sürecine dahil olabileceğini ve doğal çevrenin korunması için sanatçıların aktif rol oynaması gerektiğini savunmuştur.

Şekil 4. Joseph Beuys, Bataklık Eylemi (Bok Actions), Zuider Zee, 1971.

(<https://www.fondazionebonotto.org>)

Beuys, "Bir Saha Kimliği Arıyorum (1973)" başlıklı yazısında; "Sanatın bugün tek evrimci-devrimci güç olduğunu kanıtlayabilmek, sanatla ilgili tüm etkinliklerin göz önünde bulundurulması ve sanat tanımında radikal bir değişikliğe gidilmesiyle mümkün olacaktır. Bir ayağı çukurda bunak bir sosyal sistemin baskılayıcı unsurlarını çözmek, bu yalnızca sanatla mümkündür. Sanat," Sanat Yapıtı Olarak Sosyal Organizma" inşa edebilmek için önce yıkmak durumundadır" sözlerine yer verir (Antmen, 2008: 211). Beuys'un sosyal heykel kavramı, sadece sanat eserlerini ifade etmek için kullanılan geleneksel malzemelerle sınırlı olmayan bir anlayışı ifade eder. Beuys, sanatın toplumsal ve politik bir araç olarak kullanılmasını savunmuş ve sanatın toplum üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahip olabileceğine inanmıştır. Onun sosyal heykel kavramı, sanatın sadece galeri veya müzelerle sınırlı olmadığını, aksine toplumun her yönünü etkileyebilecek geniş bir alana yayılabileceğini öne sürmüştür (Özer, 2022: 113). Joseph Beuys'un sosyal heykel kavramı, sanatı ve toplumu birbirine bağlayan ve insanların düşünce ve eylemlerini değiştirmeye yönelik bir araç olarak gören önemli bir kavramdır. Ekolojiyi de içeren bu anlayış, sanatın sadece estetik deneyimler sunan bir pratik olmaktan öteye geçerek, toplumsal ve çevresel değişim için bir araç haline gelmesini vurgular.

Joseph Beuys'un sosyal heykel ve ekolojik sanat anlayışını açık bir şekilde ortaya koyan ve sosyal heykel kavramının örneği olan "7000 Meşe ve Bazalt" (Şekil 5) adlı projesi, 7000 meşe ağacının dikilmesinden oluşmaktadır.

Şekil 5. Joseph Beuys. 7000 Meşe ve Bazalt, Dökümenta 7, Kassel, 1982

(<https://dergipark.org.tr>)

Beuys, "7000 Meşe ve Bazalt" projesi, çevreci kimliğini, "herkes sanatçıdır" düşüncesi ve sanatın toplumu iyileştireceği inancı ile birleştirdiği bir projeyi kapsar.

Joseph Beuys'un "7000 Meşe ve Bazalt" projesi, sanatçının sosyal heykel ve ekolojik sanat anlayışını yansıtan önemli bir çalışmasıdır. 1982'de Almanya'nın Kassel şehrinde gerçekleştirilen proje, 1. Dünya Savaşı sırasında doğası tahrip olan şehrin tekrar ekolojisinin kazanılması amacıyla 7000 meşe ağacının şehrin birçok alanına dikilmesiyle başlamış ve her ağacın yanına bazalt taşlarından oluşan bir sütun yerleştirilmiştir. Beuys, bu iki nesnenin yan yana gelmesinin her zaman farklı bir orantıda olacağını vurgulayarak, doğanın ve insan yapısının etkileşimini ortaya koyar. (Huntürk,2016: 335).

Diğer bir önemli sanatçıda Nicolás García Urriburu'dur (1937-2016) 1968' yılında gerçekleştirdiği "Büyük Kanalın Renklendirilmesi" (Şekil 6) performansı ise kirlenmiş bir su yolu olan Büyük Kanal'ı yeşil boyayla kaplayarak çevresel kirliliği ve doğal kaynakların korunmasına dikkat çekmiştir. Bu performans, insanın yaşadığı çevresine karşı yaptığı yıkıcı etkilerini görmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Şekil 6. Nicolás García Urriburu, Coloration of the Grand Canal for the Venice Biennale 1968
(<https://espaceartactuel.com>)

Nicolás, doğanın korunması konusundaki kararlılığını ve Buenos Aires'teki yeşil alanların savunulmasında aktif rolünü vurgulayan 1973'te yayınladığı "Sanatımla kınıyorum" manifestosuyla çevreye olan bağlılığını güçlü bir şekilde ifade etmiştir. Bu manifesto, sembolik alanlardaki ağaçların korunması için gerçekleştirdiği eylemleriyle çevresel mücadeleye olan katkısını ifade eder. Ayrıca, 1981 yılında Joseph Beuys'un davetiyle Almanya'daki Ren Nehri'nin kirliliğine karşı bir projeye (Şekil 7) katılmıştır. Bir yıl sonra 1982'deki Documenta 7 etkinliğinde, Kassel'de gerçekleştirilen büyük bir ağaç dikim etkinliğinde ilk ağacı dikme (Şekil 8) onuruna sahip olmuş ve bu olay hem sanat hem de çevre bilinci açısından önemli bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir.

Şekil 7. Nehri'nin Urriburu ve Joseph Beuys, Ren Nehrinin renklendirilmesi, Ren Nehri Su Kirliliğine Karşı Protesto, Düsseldorf, Almanya, 1981

Şekil 8._1981. Joseph Beuys ve Nicolás García Uriburu. 7000 Meşe Ağacı Dikimi. Documenta 7, Kassel, Almanya, 1982 (<https://nicolasuriburu.com>)

Uriburu, 1990'larda Greenpeace ile iş birliği yapmaya başlamış ve Arjantin'de endüstriyel kirliliğe, nükleer atıklara ve nesli tükenmekte olan türlere karşı protestolar düzenlemiştir. 2010 yılında sanatçı, yine performans sergileyen yeşil tulumuyla Buenos Aires Riachuelo nehrine bir kova Floresein dökerken (Şekil 9) fotoğraflamıştır. Teknenin üzerindeki bayrakta Arjantin'in iki yüzüncü yıl kutlamalarına gönderme yapan ve bu protesto renklendirmesinin amacını açıklayan "Riachuelo: 200 yıllık kirlilik" yazan bir afiştir. García Uriburu ve Greenpeace, bu ulusal dönüm noktasını kutlamak yerine, dikkati bu kentsel nehrin 200 yıllık kirlenme geçmişine bir gönderme de bulunmuştur (Schwaller,2021).

Şekil 9. Nicolás García Uriburu ve Greenpeace, Buenos Aires Riachuelo Nehri, Arjantin,2010 (<https://fotos.greenpeace.org>)

Uriburu, Kırk yılı aşkın bir süredir nehirler ve okyanusların kirliliğine karşı bir alarm çalmaya çalışıyorum ve farklı yerlerdeki eylemlerim aracılığıyla, çalışmalarımı bir tür karşıt, küreselleşen bir uyarıya dönüştürdüm. Bugün, kırk yıl öncesinden daha fazla nedenim varken, su kirliliğini ve gezegenimizin kaynaklarını acımasızca yok etmemizi kınamaya devam ediyorum. Kendi kör kibrimizle, bu gezegenin sonsuz ve yok edilemez olduğunu düşünüyoruz. (Lang, 2020: 2).

Agnes Denes'de çağdaş ekolojik sanat hareketinin öncü isimlerinden biridir. Sanatı, doğa ve insan arasındaki ilişkiyi, çevresel sürdürülebilirliği ve ekolojik dengeyi keşfetmek ve tartışmak için bir araç olarak kullanmıştır. Denes'in çalışmaları, doğa ve insan arasındaki ilişkileri ve ekolojik dengeyi anlamak için hem sanatsal hem de bilimsel yöntemleri bir arada kullanmıştır. Onun projeleri, genellikle büyük çaplı çevresel sorunlara dikkat çekerken, bilimsel araştırmaların ve düşünsel süreçlerin birleşimini yansıtır. Denes'in hedefi, sanat ve bilim arasındaki bu birlikteliği geniş kitlelere ulaştırmaktır. (Murray,1989). Günümüzde yaşayan ve 1965'den beri üretim yapan bir sanatçıdır. Ekolojik sanatının öncülerinden biri olarak değerlendirilen, Agnes Denes 1968'de New York'un Sullivan County bölgesinde Rice/Tree/Burial (Şekil 10) adlı projeyi gerçekleştirmiştir. Sanat tarihçisi ve küratör Peter Selz'e göre, bu eser "muhtemelen ekolojik endişeleri olan ilk büyük ölçekli mekâna özgü eserdir" sözleriyle ifade eder (somethingcurated.com). Pirinç/Ağaç/Gömme ilk olarak 1968'de New York, Sullivan County'de özel bir ritüelde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 10. Agnes Denes, Rice/Tree/Burial, Sullivan County, New York 1968

(<http://www.agnesdenesstudio.com>)

Agnes Denes'in "Pirinç/Ağaç/Mezar" adlı bu çalışması, insanın doğayla ilişkisini sorgular. Denes, pirinç ekerek, ağaç dikerek doğanın döngüsünü ve insan etkisini göstermeyi amaçlamıştır. Bu proje, insan faaliyetlerinin doğal döngülere nasıl müdahale ettiğini vurgular.

Denes'in en ünlü çalışmalarından biri, "Buğday Tarlası- Bir Karşılaşma" (Şekil 11) adlı projesidir. 1982'de Manhattan'ın Finans Bölgesi'nde boş bir araziye buğday tarlasına dönüştürmüştür (Özer, 2023:121). Bu proje, kentsel ortamın doğal dünya ile olan ilişkisini sorgulamak, insanın doğayla ilişkisini yeniden değerlendirmek ve ekolojik farkındalık yaratmak amacıyla yapılmıştır. Denes, bu projenin görsel etkisi yanında, ekonomik ve ekolojik sistemlerin kesişimini de vurgulamıştır.

New York'ta gerçekleştirdiği "Buğday Tarlası- Bir Karşılaşma" isimli projesiyle Denes, kentsel alanlarda doğal yaşamın teşvik edilmesi ve yeşil alanların korunması için sanatın nasıl kullanılabileceğini göstermiştir. Bu proje, kentsel çevrenin ekolojik dengeye katkı sağlayabileceğini ve insanların çevre bilincini artırabileceğini gösterir. Bu sanatçıların çalışmaları, Ekolojik Sanat hareketinin temelini oluşturan çevre bilinci ve doğal kaynakların korunması konularına dikkat çekmiş ve bu alanda ilham verici örnekler sunmuştur. Bu çalışmalar, sanatın gücünü çevresel sorunlara karşı mücadele etmede kullanılan etkili bir araç olarak göstermiştir.

Şekil 11. Agnes Denes, Buğday Tarlası, Manhattan,1982, (<https://ajournal.blog>)

Denes, projelerinin önemli konusunun bireysel yaratıcılık ile toplumsal bilinç arasında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sanatın, çevremize duyduğumuz sorumluluklarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu düşünce, genellikle çevresel ve ekolojik temalar etrafında şekillenen projelerine yol açmıştır. Dolayısıyla, Denes'in sanatı, kişisel ifade aracı olmanın yanı sıra toplumsal ve çevresel sorunlara işaret eden bir alan olarak da işlev görmüştür. (Zümrüt.,2012: 140). Denes'in çalışmaları, insanın çevre

üzerindeki etkisini ve doğal dengenin önemini vurgulayarak, ekolojik sanatın evrimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bugün hala etkili olan ve dünya genelinde çevresel sorunlara dikkat çeken sanatçılar arasında yerini korumaktadır.

Ayrıca 1992 yılında açılan "Kırılgan Ekolojiler" sergisi, çevre sanatının evrimini anlamak ve çevre sorunlarına dikkat çekmek açısından önemli bir kilometre taşıdır. Queens Sanat Müzesinde Barbara Matilsky'nin küratörlüğünde gerçekleşen bu sergi, 1960'ların sonlarından itibaren çevre sorunlarına odaklanan sanatın gelişimini izleyerek, tahrip edilmiş doğanın ve bozulmuş ekosistemlerin onarımına dair sanatsal yaklaşımları sergilemiştir. Sergide yer alan, Hans Heacke, Allan Sonfist, Josept Beuys, Helen Mayer Harison ve Newton Hrison, Bonnie Ora Shark'ın eserleri, çevresel zararları onarma ve doğal dengeyi yeniden inşa etme çabalarını öne çıkarmıştır. (Demos, 2022: 28).

SONUÇ:

Ekoloji ve sanat, insanlığın varoluşundan bu yana sıkı bir ilişki içinde olmuştur. İnsanın doğayla olan etkileşimi, sanatın ilham kaynağı olmuş ve sanat eserlerinin içeriklerinde, formlarında ve mesajlarında yankı bulmuştur. Fakat zamanla insanın doğaya hâkim olma isteği onun gün geçtikçe aklını kullanarak teknolojiler yaratmasını sağlamıştır. İnsan yarattığı bu teknolojiler sayesinde geliştirdiği sanayileşme ile doğa kaynaklarının aşırı kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkan atıklar çevresel kirliliğe neden olmuştur.

Sanat dünyasında da doğanın tahribatı, özellikle 1960'lardan itibaren sanatçılar üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Doğa, sadece ilham kaynağı ve nesne olmaktan çıkarak, doğanın yok edilişi ve kırılganlığıyla ilgili kaygıları sanatın malzemesi haline getirmiştir. Değişen çevre algısı, çevre sorunlarına duyulan kaygıları sanat dünyasında da yansıtmış ve farklı sanat oluşumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanatçılar, eserlerinde doğanın kırılganlığını ve tükenmekte olan türleri ele alarak, toplumsal ve çevresel sorunlara dikkat çekme amacını taşımışlardır. Bu durum, sanatın sadece estetik değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel farkındalık yaratma potansiyelini göstermiştir.

Ekolojik sanat, sanat pratiğinin sınırlarını zorlayarak, çevresel sorunlara odaklanan bir hareket olarak öne çıkmaktadır. Bu sanat dalı, yalnızca estetik bir deneyim sunmanın ötesinde, doğa ile olan ilişkimize dair derin bir sorgulama başlatmıştır. Sanatçılar, artık sadece eser yaratma sürecinde pasif bir rol üstlenmemiş, aynı zamanda toplumsal değişim için aktif birer aktivist olarak hareket etmişlerdir. Bu dönüşüm, sanatın estetik bir faaliyet olmanın ötesine geçerek sosyal ve ekolojik sorunları çözme amacı güden bir araç haline geldiği yeni bir sanat anlayışını ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu yeni sanatsal yaklaşımla sanatçılar, projelerinde çevresel sorunlara dikkat çekerek, izleyicileri bilinçlendirmeye ve toplumsal diyalog oluşturmayı hedeflemişlerdir. Böylece sanat, sadece bireysel bir ifade biçimi değil, kolektif bir eylem alanı haline gelmiştir. Ekolojik sanat, doğanın korunması ve sürdürülebilirlik gibi konularla ilgili farkındalığı artırarak, toplumda olumlu değişimler yaratmayı hedeflemiştir.

Bu anlamda Herbert Bayer, Joseph Beuys, Nicolas Uriburu ve Agnes Denes'in çalışmaları, doğal çevreyi koruma, insan etkisini sorgulama ve doğa ile insan arasındaki ilişkiyi anlama amacıyla nasıl kullanılabileceğini gösteren ekolojik sanatın gelişiminde rol oynayan ilk örnekleridir. Ayrıca sanatın çevresel meseleleri ele almadaki potansiyelini ortaya koyarak sanatın çevre sorunlarını halka iletmedeki gücünü gösteren çalışmalar olması bakımından önemlidir.

Sanatın, ekolojik bilinci artırma ve toplumsal değişimi teşvik etme potansiyeli büyüktür. Bu nedenle, sanatın ekolojik sorunların çözümünde kullanılması, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda duygu ve deneyimlerin paylaşımı yoluyla daha derin ve kalıcı bir etki yarattığı anlaşılmıştır.

Bu nedenle Sanat ve ekoloji arasındaki ilişkiye dair veriler, ekolojik sorunların çözümünde sanatın önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle sanat, insanları harekete geçirme ve farkındalık yaratma potansiyeline sahip bir araçtır. Dolayısıyla çevresel sorunların çözümünde sanatın dahil edilmesi, ekolojik bilincin oluşmasına önemli bir etkidir. Sanatın önemi, doğa ile insan arasındaki ilişkinin yeniden şekillendirilmesine ve çevresel sorunların çözümünde rol oynamaktadır. Ayrıca sanatın insanlar üzerinde hem duygusal hem de zihinsel düzeyde derin etkiler yaratarak sürdürülebilir bir gelecek için önemli bir unsurdur.

Bu makalede ele alınan çalışmalarla birlikte, makalede sanatın artık sadece güzel bir nesne değil, aynı zamanda toplumsal ve ekolojik dönüşüm için güçlü bir araç olduğunun vurgulanması amaçlanmıştır. Bu dönüşümün, sanatın potansiyelini gerçekleştirmek ve toplumda olumlu bir etki yaratmak için büyük bir fırsat sunduğu düşünülmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarın diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığına ilişkin beyan ile yazar katkısı beyan formları makale süreci dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

Teşekkür: Atatürk Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminin (BAP). SSY-2022-10571 kodlu " Ekolojik Dengenin Korunmasında Sanatın Rolü" İsimli Sanatta Yeterlik Tez Projesine vermiş olduğu katkılarından dolayı teşekkür ederiz

KAYNAKÇA:

Anker, P. (2007, April). *Graphic Language: Herbert Bayer's Environmental Design* DOI:10.1093/envhis/12.2.254. Researchgate. net: https://www.researchgate.net/publication/249293436_Graphic_Language_Herbert_Bayer's_Environmental_Design adresinden alındı

Antmen, A. (2008). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Arıkan, H. (2021). *İnsan Doğa Ekseninde Ekolojik Sanat*. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 7(1), 76-87. <https://doi.org/10.22252/ijca.878968>

Barton, P. (2020). *From Land Art to Eco Art*. Central Saint Martins College, University of the Arts, London: <https://philbartonartist.c4cp.net/wpcontent/uploads/sites/3/2020/10/200130-Research-Paper-Submitted-1-Mb-Copy.pdf> adresinden alındı

Capra, F. (1992). *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası* (Çev: Mustafa Armağan) 2. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.

Çelik, E. E. (2017). *Doğa ve İnsan İlişkisi Bakımından Bilimde Geçmiş ve Gelecek*. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 99. 10(2), 96-110

Çoban, A. (2020). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Demirörs, A. S. (2019). *Doğa ve Sanatın Bütünleşik İlişkisi*. Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Demir, Ç. (2004). *Pragmatizm Üzerine Bir Deneme*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

- Demos, T. (2022). *Sürdürülebilirlik Politikası:Çağdaş Sanat Ve Ekoloji*. E. Sezgin, *Sanat Ve Ekoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Düşek, A. (2022). *Antroposen Çağında Ekolojik Sanat ve Eylemin Gücü*. İzmir Art: <https://www.izmir.art/tr/antroposen-caginda-ekolojik-sanat-ve-eylemin-gucu> adresinden alındı
- Fischer, E. (2023). *Sanatın Gerekliliği (Çev. Cevat Çapan 11. Basım)*. İstanbul: Sözcükler Yayınları
- Gablik, S. (1993). *The Ecological Imperative: Making Art as if the World Mattered*. MQR: <https://sites.lsa.umich.edu/mqr/2019/06/the-ecological-imperative-making-art-as-if-the-world-mattered/> adresinden alındı
- İrten, L.(2022). *Tuncay Neyişçi-Ekoloji-Etkileri-Sanat-Çevre*. GÜSAD, <https://www.gusadantalya.com/tuncay-neyisci---ekoloji-etkileri-sanat-cevre>, Erişim Tarihi: 12.04.2024
- Kılıç, S. (2013). *Çevre Etiği*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Kurtaran, E. (2019). *İnsan Doğa İlişkisi Bağlamında Çağdaş Sanat*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lang, M. (2020). *Green Rivers And Contaminated Soil*. Researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/344872874_Green_rivers_and_contaminated_soil adresinden alındı
- Mamur, N. (2017). *Ekolojik Sanat:Çevre Eğitimi İle Sanatın Kesişim Noktası*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 13(3), 1000-1016. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.316297>
- Miles, M. (2016). Eco-Aesthetic Dimensions: Herbert Marcuse, Ecology And Art. Z. Strecker içinde, *Cogent Arts & Humanities* (s. <https://doi.org/10.1080/23311983.2016.1160640>).
- Murray, J. (1989). *The Scientific Tradition in Art*. Chicago: Encyclopedia Britannica: Yearbook of Science and the Future.
- Özer, Y. (2023). *Ekolojik Dengenin Korunmasında Sanatın Rölü*. Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm Ve Doğaya Hükmetmek (Çev. Başak Ertür)*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Read, H. (2018). *Sanat Ve Toplum (Çev. Elif Kök)*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Saygı, S. (2016). Çağdaş Sanatta Doğa Algısı Ve Ekolojik Farkındalık. *Marmara Üniversitesi Sanat-Tasarım Dergisi*,(7), 7-13. DOI: 10.17490/Sanat.XXX
- Schwaller, W.(2021). *Nicolás García Uriburu, Coloration of the Grand Canal, Venice*. Smarthistory, <https://smarthistory.org/nicolas-garcia-uriburu-coloration-grand-canal-venice/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 5 Nisan 2024
- Sezer, Ö. (2006). *Çevre Korumacılıktan Radikal Ekolojiye*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları E-Dergisi, (3)5.
- Sezgin, E. (2022). *Sanat Ve Ekoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, G. & Bayram, S. (2017). *Kitap İncelemesi: Michel Serres: "Doğayla Sözleşme"yi Kentler ve Rant Üzerinden Anmak*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 72(3), 797-804. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002469

Türkdoğan, G. (2017). *İnsan Doğa İlişkisi Bağlamında 1960 Sonrasında Sanatta Doğaya Yönelimler*. Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Usta, A. (2018 Güz). *Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış*. Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Süreli elektronik Dergi.

Üstüner, H. Ş. (1996). *Ekoloji Ve İnsan İlişkisi (Ekoloji ve Sanat Bağlamında)*. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Heykal Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

Yağmur, Ö., & Özer, Y. (2022). *Doğaya Hakim Olma Düşüncesinden Doğa Dostu Metodolojiye Evrilme Sürecinde Ekolojik Sanat*. Anadolu Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Dergisi, 12 (2), 447-464 <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1221742>

Ertürk, H. (2018). *Çevre Bilimleri (5. Baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Zümrüt, Y. (2012). *1960 Sonrası Süreçte Ortaya Çıkan Ekolojik Sanatın Kavramlar ve Amaçlar Kapsamında Değerlendirilmesi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Bayer

<https://somethingcurated.com/2019/07/12/the-artist-who-planted-a-wheat-field-in-manhattans-financial-district/> Erişim Tarihi: 17.04.2024

GÖRSEL KAYNAKÇA:

Şekil 1. <https://www.artnet.com/search/artworks/?q=HERBERT%20BAYER>

Şekil 2. www.researchgate.net/figure/Herbert-Bayer-Grass-Mound-1955-Aspen-Meadows-1976_fig3_249293436

Şekil 3. <https://www.aspenmod.com/architects/herbert-bayer/>

Şekil 4. <https://www.fondazionebonotto.org/en/collection/fluxus/beuysjoseph/10795.html>
[rtnet.com/artists/herbert-bayer/](https://www.artnet.com/artists/herbert-bayer/)

Şekil 5. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2270489>

Şekil 6. <https://espaceartactuel.com/en/greenpeace-to-the-rescue/>

Şekil 7-8. <https://nicolasuriburu.com.ar/en/nicolas-garcia-uriburu-eng/>

Şekil 9. <https://fotos.greenpeace.org.ar/Prensa/indexdesktop.php?layout=1col&dir=20160620+Nicol%C3%A1s+Garc%C3%ADa+Uriburu>

Şekil 10. <http://www.agnesdenesstudio.com/works2.html>

Şekil 11. <https://ajournal.blog/Ajournal/Icerik/manhattanda-bir-vaha-agnes-denesin-bugday-tarlasi>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The aim of this study is to examine the ecological art that has developed against environmental pollution and deterioration in ecological balance as a result of anthropocentrism, Enlightenment thought and technological developments that occurred with the Industrial Revolution. In this context, how the human-nature relationship has changed in the historical process and the effects of these changes on ecological systems will be discussed. The article aims to emphasize how art can offer solutions to ecological problems and what is its role in creating social awareness in creating ecological consciousness.

Research Questions:

What attitude did art take towards the environmental degradation caused by anthropocentrism, Enlightenment thought and the Industrial Revolution? How did artists draw attention to environmental pollution and ecological destruction and propose solutions?

Literature Review:

It will be investigated how ecological art plays a role in protecting nature and restoring ecological balance and how ecological art practices raise awareness of society against ecological problems. In this research, the historical development and important milestones of ecological art, the first pioneering projects of ecological art and the nature approaches of artists will be examined. In addition, it is also evaluated how art takes an attitude towards environmental degradation and how artists draw attention to environmental pollution and ecological destruction and propose solutions.

Methodology:

The main research questions addressed in this study aim to examine the relationship between art and ecology in depth. Firstly, how art can offer solutions to ecological problems and its role in raising social awareness in creating ecological consciousness is addressed. In this context, how the human-nature relationship has changed after anthropocentrism, Enlightenment thought and the Industrial Revolution, and the effects of these changes on ecological systems are discussed through artists and their projects.

Results and Conclusions:

The relationship between human beings and nature has undergone a significant evolution throughout history and they have used nature as a source of life and have benefited from the opportunities offered by nature by living in harmony. However, with the Age of Enlightenment and the Industrial Revolution, this relationship has undergone profound changes. With the onset of the Industrial Revolution, the process of technological progress and industrialization accelerated and the human-nature relationship became more focused on human beings. In this process, human beings started to see themselves as a being above nature and saw nature only as a tool to exploit its resources. The development of science and technology has enabled humans to gain more control over nature and to use nature's resources excessively.

However, this process has also brought environmental problems. Factors such as over-exploitation of nature, pollution of the environment by industrial wastes and destruction of ecosystems have disturbed the balance of nature and triggered environmental problems. With the realization of these problems, environmental awareness has emerged and environmental movements have become widespread. The development of the science of ecology enabled people to better understand their interactions with nature and guided environmental protection efforts. This period revealed the 'Ecological Thought', which emphasize the idea that people should live in harmony with nature and played an important role in the creation of environmental protection policies.

With all these developments, the focus of art on ecological issues has gained significant momentum since the second half of the 1960s. In this period, with the increase in environmental awareness, various initiatives to increase environmental awareness through artworks and cultural activities emerged. Especially with the environmental movements becoming more prominent, artworks dealing with nature and the environment have

emerged in the field of art, and artists have aimed to draw attention to environmental problems and raise social awareness by offering solutions.

The Ecological Art movement, which emerged in this environment, represents an approach that uses art as a tool to fight against the destruction of nature and to protect the environment. This philosophy is based on ecological consciousness, the harmonious coexistence of man and nature and is considered a universal movement. Ecological art has assumed important roles such as restoring destroyed areas, bringing environmental issues to the agenda, raising public awareness and increasing sensitivity to nature. Artists have used art as a powerful tool to raise environmental awareness through their projects. These projects show an attitude towards getting people to think about environmental problems and to take action. Their art projects in damaged areas have contributed to the revitalisation of that region and to the strengthening of society's commitment to the natural environment. Herbert Bayer, Joseph Beuys, Nicolas Uriburu, Agnes Denes are among the first pioneering artists to combine ecology and art, as well as the historical development and important milestones of ecological art. The projects realized by these important artists inspire the next generation of artists to address similar issues and develop projects related to the environment. The works created by these artists have had a significant impact not only from an artistic point of view, but also in terms of environmental awareness and action. For this reason, it is important for subsequent artists to follow in the footsteps of these pioneering names and raise social awareness by addressing issues such as nature, environment and sustainability through their art.

In conclusion, the human-nature relationship has changed throughout history and continues to evolve. In the future, efforts to establish a harmonious relationship with nature for a sustainable life will remain important. These efforts are critical in terms of protecting natural resources, keeping the environment clean and ensuring the balance of ecosystems. This process has contributed to the transformation of art from being only a means of aesthetic expression into an effective tool for addressing environmental and social problems. This has been an effective tool for art to focus not only on beauty and aesthetics, but also on the environment in which people live.